

Ah!

Köprüaltı! Köprüaltı! diye bağırıyordu seyirciler. Hep bir ağızdan söylenen şarkıların çoğunu bilmiyor olmama mı utanayım, yoksa bazı izleyicilerin şarkı boyunca kendilerini çekmelerine mi şaşırıyım derken, gelen güvenlik görevlerinin antik tiyatrodaki çizilen sınırlara rivayet etmemizi rica eden uyarıları ile etrafıma daha dikkatli bakmaya başladım. Geçtiğimiz günlerde gittiğimiz Duman konserinin sanırım en yaşlıları Duman'ın üyeleri ile bizdik. Tahmini yaş ortalaması 18 altı olan gençlerin, onlar henüz doğmamışken çıkan şarkıları ezbere bilmeleri ve hep bir ağızdan söylemeleri ne anlama geliyor? Popüler kültürün zamanın ruhunu iyi yansıttığı söylenebilir. "Billions" dizisindeki mavi yakalı aileden gelen hedge fon yöneticisi neden Metallica hayranı? Gençliğimizin heavy metal grupları ve bizden de eski Led Zeppelin ve Rolling Stones gibi gruplar, nasıl oldu da moda markalarının sevgilisi haline geldi? Meşhur mankenler neden on binlerce dolar değerindeki çantaları ile birlikte Che fotolu tişörtler giyiyor? Dünyadaki en zengin yaklaşık bir düzine kişinin, dünyanın nüfusunun en fakir yarısı kadar toplam servete ulaşmasının nasıl etkileri oluyor? Bunlar zıt kutuplar mı yoksa aynı madalyonun farklı yüzleri mi? Biri olmadan diğeri olabilir mi?

Bu noktada üç boyutlu bir nesnenin iki boyutlu bir perspektifinden, yani düzlemsel bir gerçeklikte nasıl görüneceğini düşünelim ve silindir örneğine bakalım. Perspektifimizden bir boyut eksiltirsek göreceğimiz kesit bir daire veya dikdörtgen olacak. Bakış açısına göre her ikisi de bu boyutta doğru, ancak birbirleriyle çelişir dilimler.

Yorumcular kendilerinden emin bir şekilde tumturaklı sözlerle hangi dilimin daha doğru olduğunu tartışabilir. Değerli bilge Nasrettin Hoca'nın dediği gibi her biri kendi bakış açısına göre haklı, ama ikisi de gerçekten uzakta ve yanlış. Ayıp olmaması adına tartışma sonuna doğru genellikle orta yol bulunur ve her iki görüş arasında uzlaşma ortaya çıkar. Karşılıklı iltifatlar edilir ve herkes mutludur. Tabii gerçeği arayanlar hariç. Çünkü bu boylamda bir araya getirilirse, bu iki dilimin toplamları da yanlış olur. Silindir örneğinde iki gerçekten daha da uzaklaşılır.

Burada sorun indirgemektedir. Gerçek bir üç boyutlu nesnenin ikinci boyutta gerçekçi bir karşılığı yoktur. Gerçeğin kendisi de bir uzlaşma, pazarlık, ikna veya dezenformasyon ile bulunmaz. Örneğimizdeki silindire iki indirgemeci görüş arasındaki uzlaşma ile ulaşılmaz. Yani yüzde 30 daire, yüzde 70 dikdörtgen olarak silindir olmaz. İkinci boyutta paradoks gibi görünen bu durum, aslında ait olduğu üçüncü boyuta çıktığında. Böylece gerçek ortaya çıkar. Üçüncü boyut eklendiğinde ise gerçek görüntüyü yani silindir görülür.

Benzer bir paradoksu Budist Filozof Nagarjuna tarafından belirtilen, "Budizm'in nihai paradoksu şudur: Nirvana ve Samsara aynıdır; Nirvana ve Samsara aynı değildir." Mevlana'nın "Doğrunun ve yanlışın ötesinde bir yer var; seninle orada buluşacağız" derken kastettiği de bunun benzeridir.

Eski bilgelerin, içgüdüsel olsa da modern birçok bilim insanı ve ekonomistten daha geniş ve derin bakış açısına sahip olduklarına dair inancım gittikçe artıyor. Uygulanan politikalar sonucu infilak noktasına gelen gelir adaletsizliği, Çin'deki radikal değişimler, "bilgi teknolojisinde" bunların farkında olmayan veya umursamayan milyarlarca insan... Sahnede ise piyasalar rekordan rekora koşuyor. Bunlar zıt kutuplar mı yoksa aynı sistemin değişik dilimleri mi? Biri olmasa diğeri olabilir miydi?

Sistemlerin iç içe geçmesi sonucu birbirine bağlılığı nedeni ile önceden kontrol edilebilen sorunlar kısa sürede artık neredeyse kaçınılmaz küresel riskler haline geliyor. Bunların üzerine bozuk bilgi ekolojisi, dezenformasyon, gerçek sinyallerin azaldığı veya kasıtlı olarak gizlendiği, kritik faktörlerin izlenmediği, izleyenlerin ve dillendirenlerin dışlandığı bir sistem... Buna ego ve negatif seleksiyon sebepli yönetim sorunları, çarpık teşvik sistemleri, bozuk geri bildirim döngüleri, kazan-kaybet dinamikleri, kısa vadeli karar alma, sosyal ve ekolojik sistemlerin mevcut kırılabilirliği da eklendiğinde bana çöküş senaryoları için gerekli alt eşik tahmin edilenden çok daha düşük olabileceğini düşündürüyor. En iyisi yine sahneye bakayım, müziğimi dinleyeyim belki bildiğim birkaç şarkı yakalar ve eşlik ederim.

Yazdığım sözü okumadılar

Aşkın dilini kavrayamadılar

Gördün benim olamadılar

Oldun sana deli dediler

-Deli, Duman

Ne kadar güzel bir melodi ve sözler. Yavaş yavaş havaya giriyorum. Keşke sözlerine önceden çalışsaydım... Çok açık ve samimi olmak belirsizliğin ağır bastığı işler de kariyer açısından çok akılcı değildir. Diyalogu, propaganda olarak değil, samimi karşılıklı etkileşim olarak görürseniz, düşünce biçiminizin mümkün olduğunca şeffaf olmasını tercih edersiniz.

Her ne kadar özen gösterilse de, gerçekler anlatılanlardan her zaman daha karmaşıktır ve amaç kimseyi bir şeye "ikna etme" girişimi değildir. Kendilerini sözde 'mutlak doğrulara' ikna etmek isteyenlerin başvurulabileceği yeterince başka mecra var.

Görevini samimi, gerçekçi ve başarılı yapmak isteyenler kendi fikirlerini belirlemek, kanıtlamak ve doğrulamak için işlerini kendileri yapmalılar. Kompleksi basitleştirmenin de riskler içerebileceğini unutmamak gerekiyor. Anlatılar genellikle, arkasında bir düşünce sistematiği yoksa açıklayıcıdan ziyade kafa karıştırıcı hale gelebiliyor. Bunları aklımızda tutarak piyasalar için kısa, orta ve uzun vadeden sahne arkasını olabildiğince net şekilde aktaralım:

Volatilité, risklere karşı umursamazlık, piyasaların geldiği seviyeler gibi birçok faktöre bakarak piyasalarda kırılma eğiliminin arttığını ve ay ortası veya sonuna doğru bir düzeltme yapmasını bekliyoruz. Fakat merkez bankalarının güvencesini hisseden ve sene sonu bu kadar yakinken bonus sisteminin tehlikeye girmesini istemeyen Wall Street'in, sığ olmasını beklediğimiz düzeltmeyi alım fırsatı olarak kullanacağını düşünüyoruz. Muhtemelen Kasım ayına kadar yine reflasyon teması fiyatlanacak, dolayısı ile emtia dahil piyasalar, zigzaglı da olsa olumlu eğilimini koruyarak, yukarı yönlü hareket edecektir.

Kasım ayında başlaması muhtemel FED taperinginin ise birkaç hafta öncesi fiyatlanmaya başlanması ile piyasalarda riskli varlıkların fiyatında yukarı yönlü eğilim olsa da daha defansif sektörlerin iyi performans gösterdiği bir ortam bekliyoruz. Kasım ayının ortalarından itibaren ise küresel net likidite aktarımında başlayacak azalma ile beraber volatilité artacak ve piyasalarda baskı artacaktır.

2022 yılında ise piyasaların çoğunun ilk çeyrekte tepe yapmasını, ikinci çeyrekte itibaren ağır bir stagflasyon ve olumsuz bir piyasa görüntüsü oluşacağını düşünüyoruz. Bu dönemin çöküş riskinin yüksek olduğu bir yapı oluşturma ihtimali küçümsenmemesi gerekiyor.

Ekonominin topluma etkisi ve etkileşimi iki yönlüdür. Bugün gördüğümüz toplumsal trendlerin çoğu yarının habercisi olabiliyor. Çin'de olup bitenleri detaylı anlatıp daha fazla sıklık istemem. Gelişmeleri çok önemli buluyorum, ama göz ardı edildiğini düşünüyorum. Biden'a sunulan rekabetçi durum incelemesi raporu da göz ardı edildi. Rapor dört ana başlığa odaklanıyor; yarı iletken üretimi, büyük kapasiteli piller, kritik mineraller ve malzemeler, ilaç sektörü. İnceleme, ABD'nin küresel ölçekteki payının aşınmasına ilişkin istatistiklerin yayınlanmasıyla başlıyor. Ancak daha sonra bu kaybı, üretimin bozulmasıyla ilişkilendirilmedi çok daha derinlere iniyor. Beceri ve bilgi birikimindeki aşınmanın yanı sıra tedarik zincirlerinin kaybı.

Diğer yandan rapor, finansallaşmanın etkisine değiniyor ve içerisinde kurumsal kısa vadecilik, yanlış sanayi politikalarına atıflar bulunuyor. Gelir adaletsizliğine ABD'nin cevabı Çin'e göre farklı, ancak azaltıcı olacak. Sebebi basit. Nasıl işçi hakları, sendikalaşma, asgari ücret gibi haklar kısmen komünizm tehdidine karşı gerçekleştiyse, sistemin sağlığı ve Çin'in rol modeli rekabeti nedeniyle gelir adaletsizliğinin düzelmesi gerekiyor. Bu da enflasyonu artırıcı yönde olacak. Jackson Hole toplantısında sunulan akademik bir makale*, Batı merkez bankalarının "Yapısal Durgunluk" ile mücadele ederken aslında kötüleştirdiği şekilde trajikomik bir sonuca ulaşıyor.

ABD ve Çin iki boyutlu sistemde iki uç gibi gözükse de, bir üst boyuttan baktığımızda aynı sistemin iki farklı perspektiften görünen sistemin farklı dilimleri. Sistemler için uyumlu olan da yararlıdır. Ama çoğu zaman onun karşısında olan daha da yararlıdır. Çünkü sistemin varlık amacını teyit etmek için kullanılması mümkündür. Peki sistem dışına çıkma durumunda ne olur? Blockchain'i ilk duyduğumda önemini anlamamıştım. Çoğu kişi de anlamadı. Sisteme güven kaybının başka örnekleri var mı? Varsa neler?

Neyse, konser bitti. Seyirciler sahnede. Uzaktayım tam seçemiyorum, sanırım Kaan insan seli içinde. Galiba genç bir kız bayıldı. Keşke çalsa dediğim şarkılardan biri, defalarca dinlediğim "Haberin yok ölüyorum şarkısı" idi. Ana akım organizasyonlar dahi ekolojik yıkımın eşliğinde olduğumuzu itiraf etmek zorunda kalıyor. Ana akımın hala umarsız kaldığı konu ise dünyamızın karmaşıklığının kırılma eğilimi artırdıkları... Giderek birbirine bağlı olarak kırılma yapılarının yaratabileceği risklerin boyutları... Sonuç itibarıyla biyosfer, karmaşık sistemdeki açık döngülerden kaynaklanan tükenme ve birikim dinamiklerinden kırılma eğilimi karşı özelliğini kaybediyor ve buna insan yapımı sistemler eklenerek çöküşü hızlandırıyor. Gerçeği görebilmek zaman veya tarih boyutunu eklediğimizde bunun, önceki tüm uygarlıkların çöküş dinamiğini daha net görürüz. Mevcut döngünün farkı ise bunun tek bir uygarlık dinamiği olmaması, bunun belki de ilk tam küresel ölçekli uygarlık krizi haline geleceği...

Ne pahasına olursa olsun büyüme gerektirmeyen ve bağlı oldukları karmaşık sistemlerle uyumlu kapalı döngü sistemleri kurmayı öğrenmemiz gerekiyordu. Olmadı. Sonuçlarına hepimiz katlanacağız.

Merkez bankaları enflasyon çok düşük ve son yükselişler geçici demeye devam ederken, ABD’de yapılan bir araştırmaya göre artan sayıda uygulanan politikalar sonucu gittikçe şişen varlık fiyatları ve ücretli çalışanlar için ulaşılmaz hale gelmeye başlayan ev ve özel okul masraflarını, yani alışmış oldukları yaşantılarını sorgulamaya başlamış. İnsanların evde daha fazla vakit geçirmesi, sistem açısından tehlikeli sorgulamalara sebep olmuş gibi duruyor. Bu insanlar hayat boyu çalışsalar da sahip olamayacakları ev ve geri ödemeyecekleri okul ve başka borçları nedeniyle artık kayıtlı ekonomiden yani sistemden çıkıyor. Çalışanların yaklaşık yarısı da iş değiştirmeyi düşünüyor. Buna da Great Resignation yani Büyük Vazgeçmişlik (veya Büyük İstifa) deniyor. Bu Texas A&M’den Anthony Klotz tarafından işgücünden toplu, gönüllü bir ayrılışı anlatmak için icat edilen bir terim. ABD Çalışma Bakanlığı’na göre 2021 Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında toplam 11,5 milyon işçi işini bıraktı.

Duman konserinde dinlediğim şarkılar arasında melodik olarak en çok beğendim Deli ve Ah parçaları. Ah’ın sözleri yıllar önce yazılmış olsa da zamanın ruhunu yansıtıyor sanki.

Yarışmadı

Yenilmedi

Açık seçik sizle oynamadı

Gerilmedi

Sanılmasın yine basmış onu bulantılar

Yanılmasın öyle dalga geçen yabancılar

Ah, eğleniyor kendi başına

Ah, neşesi yeter

Ah, umurunda mı sandın bu dünya

Ah, neşesi yeter

(*): *What explains the decline in r? Rising income inequality versus demographic shifts, Atif Mian, Ludwig Straub ve Amir Sufi*

ÇEKİNCE:

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Söz konusu rapor belli bir kişiye veya mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olarak hazırlanmamıştır. Belirli bir getirinin sağlanacağına dair herhangi bir vaat veya taahhütte bulunulmamaktadır. Tüm yorum ve tavsiyeler öngörü, tahmin ve fiyat hedeflerinden oluşmaktadır. Zaman içinde piyasa koşullarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle söz konusu yorum ve tavsiyelerde değişikliğe gidilebilir. Size uygun olan yatırım araçlarının ve işlemlerin kapsam ve içeriği uygunluk testi neticesinde belirlenir. Uygunluk testi, yatırım kuruluşu tarafından pazarlanan ya da müşteri tarafından talep edilen ürün ya da hizmetin müşteriye uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla, müşterilerin söz konusu ürün veya hizmetin taşıdığı riskleri anlayabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadıklarının tespit edilmesidir. Bu raporda yer alan her türlü bilgi, yorum ve tavsiye uygunluk testi ile tespit edilecek risk grubunuz ve getiri beklentiniz ile uyumlu olmayabilir. Bu nedenle, uygunluk testi neticesinde risk grubunuz tespit edilmeden sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi amaç, bilgi ve tecrübenize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Burada yer alan bilgi ve veriler, araştırma grubumuz tarafından güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan derlenmiş olup, doğrulukları ayrıca araştırılmamıştır. Bu nedenle, bu bilgilerin tam veya doğru olmaması nedeniyle doğabilecek zararlardan Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve çalışanları sorumlu değildir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. tarafından farklı bölümlerde istihdam edilen kişilerin veya Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin ortaklarının ve iştiraklerinin bu raporda yer alan tavsiyelerle veya görüşlerle hemfikir olmaması mümkündür. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ile piyasanın işleyişinden kaynaklanan makul nedenlerden dolayı, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ortakları, çalışanları, yöneticileri ve bunlarla doğrudan ve dolaylı olarak ilişkileri bulunan istihdam ilişkisi doğuracak bir sözleşme çerçevesinde veya herhangi bir sözleşme olmaksızın çalışan ve tavsiyenin hazırlanmasına katılan tüm gerçek veya tüzel kişiler ile müşterileri arasında önlemeyen çıkar çatışması ve objektifliği etkilemesi muhtemel nitelikte ilişkiler doğabilir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. , ortakları veya iştirakleri, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirildikleri yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlerini, bu raporda bahsi geçen şirketlere, muhtelif zamanlarda, sunmayı teklif edebilir veya sunabilir. Muhtelif zamanlarda, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin, ortaklarını, iştiraklerinin ve işbu kapsamdaki yöneticilerinin, yetkililerinin, çalışanlarının veya temsilcilerinin, doğrudan veya dolaylı olarak, raporda bahsi geçen işlemler, menkul kıymetler veya emtialar üzerinde pozisyonları bulunabilir veya farklı nedenlerle ilgi ve ilişkileri bulunabilir. Söz konusu çıkar çatışması durumlarında Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. , internet sitesinde yer alan Çıkar Çatışması Politikası uyarınca hareket eder. Bu rapor, sadece gönderildiği kişilerin kullanımı içindir. Bu raporun tümü veya bir kısmı Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin yazılı izni olmadan çoğaltılamaz, yayınlanamaz veya üçüncü kişilere gösterilemez, ticari amaçla kullanılamaz.